

PULA IMVULA

GROWING FOOD • PEOPLE • PROSPERITY

Go baakanya ke selotlolo sa thobo ka boitumelo

BALEMIRUI BA BATLA GO ROBA LE GO REKISA TLHAKA E NNGWE LE E NNGWE E BA E UMANG. GO BAANYA LE GO TLHOMAMISA KA TSHWANNO KA NAKO YA THOBOTLHOKWA GO KGONA GO ROBA KA BOITUMELO. GO LAOLA KA GO THIBELA MATHATA KE LEANO LE LE TSWELELANG LA TLHOKOMELA LE LE DIRISIWANG KE MONG WA POLASE KGOTSA BADIREDI BA GAGWE BA MO POLASENG.

Bontsi ba dikgaolo mo go mediswang dijwalwa ka selemo di amogetse pula ka go lekana le go feta, mme bontsi ba balemirui ba mo maemong a go bona thobo e e siameng tota. Re ntse re balabala; mme re lemogile gore diterekere, dikoloi, didiriswa tsa go roba le didiriswa tse dingwe tse di dirisiwang ka nako ya thobo di tle go dira thata go feta jaaka di neng di dira ka dinako tse di fetileng fa re simolola go roba. Di tlaa tsamaya dikilometara tse dintsi di ntse di rwalela dithoto tse dintsi tse di boima.

Jenny Mathews, Mokwadi wa Pula Imvula. Romela e meile go jennymathews@grainsa.co.za

Re tshwanetse go netefatsa sentle gore didiriswa tsa rona di tlaa kgona go dira tiro ka tshwanno mme tsa re kgomisa go roba dijwalwa tsa rona sentle gore re di ise mo dimakheteng ka tshwanno, ka gore nako e latlhegwang ka nako e ya go roba e tlaa ja madi go feta.

MAIKAELELO A TLHOKOMELO GO KGORELETSATHE MATHATA

- Go fokotsa bogongwe ba go robega ba didiriswa.
- Go tila go robega ga didiriswa.

MAFOKO A GA...

Jerry Mthombothi

BALEMIRUI BANGWE, BA BA SIMOLOLANG LE BA BA SETSENG BA DIRISA BOLEMIRUI NAKO E TELELE, BA SALA BA NTSE FELA BA ELETSA GO BONA THOBO E KGOLO KA MAFELELO A NAKO YA GO JWALA DIJWALWA. KA NTLHA YA GO NA GA PULA KA BONTSI LE MERWALELA TSHENYEGO GO MMU E TLISITSE PELAELO YA GORE BA KA BONA THOBO YA MAEMO A A SIAMENG KA GO LEKANA.

Balemirui ba bona mathata jaaka metsi a a sa eleleng a a emeng mo masimong mme a hupetsa dimela. Mo dikonturu di tlositsweng ke metsi ka ntlha ya pula e e neleng ka bontsi go feta, kgogolego ya mmu e bonwe. Ditsela tse di senyegileng di fokoditse kgono ya go tsena mo masimong, mme tlhokomelo e e tshwanetseng e ne e sa kgonwe go dirisiva go tlhokomela dijwalwa ka tshwanno.

Bolaodi ba mefero le bona bo thatafaditswe ke masimo a a leng metsi go feta, mme mo dikgaolong tse dingwe mefero e mela go feta dijwalwa. Koketso ya botšarara ba mmu e nnile bothata tota, mme gape le go tloga ga kotlo e e leng mo mmung ka ntlha ya go na ga pula go feta.

Balemirui ba bansti ba jwetse dijwalwa morago ga nako ka gore go ne go omeletse ka dikgwedi tsa Ngwanatsele le Sedimonthole tsa 2020. Fa pula e ne e simolola go na gape, e ne e na ka go seeme. Bothata bo bongwe gape e ne e le gore masimo a mangwe a ne a sa agelelwae ka tshwanno, mme jalo tshenyegelo ka ntlha ya diruiwa ya bonalwa ka bontsi.

Mathata a mangwe a, a tlie ka ntlha ya go tlhoka kitso, mme a mangwe a tlie ka ntlha ya botlhawsa. Go dirisa metsi a a maswe go gasetsa mefero le disenya tse dingwe ka dikhemikale tse di turang thata go ka se go kgonisi go bona thobo e e lekaneng. Gape le go jwala palo ya dimela e e kwa godimo go feta mo heketareng.

Le gale, balemirui ba kgona go fetoga mme ke solo fela gore bontsi ba mathata a a tlaa kgonwa. Balemiru, leka go agelela masimo a lona. Rulaganya dikonturu le diagelelo go thibela kgogolego ya mmu. Leka go dirisa nako ya go jwala e e tshwanetseng.

Oketsa kitso ya gago mabapi le tiriso ya dibolayamefero le dikhemikale tse dingwe, mme gape le ya go seta le go tlhokomela didiriswa tsa gago tsotlhe, tota tsa go gasetsa dikhemikale. Jwala dijwalwa mo mmung o o eledisang metsi ka tshwanno go thibela go hupetswa ga dimela mo mmung o o tshwarang metsi. Baakanya maemo a mmu ka go tsaya diteko tsa mmu le go di romela gore di sekasekwae ka tshwanno.

Go nna molemirui yo o kgonang, dirisa mokgwa wa go uma o o tshwanetseng ka dinako tsotlhe – dirisa peo e e tshomamisitsweng, jwala ka nako e e tshwanetseng, lokela monontsha ka bokana jaaka go supiwa, laola mefero ka kgono, mme seta ebile tlhokomela didiriswa tsa mo polaseng ka tshwanno. ■

Go baakanya ke selotlolo...

- Go tsweleletsa kgono ya go dira ya didiriswa.
- Go dirisa didiriswa ka bogotlhe ba tlhotlhwa ya tsona.
- Go boloka nako ka go loga maano le go laola ka tshwanno pele ga nako. Baumi ba tlhaka ba seta didiriswa tsa bona sentle jaanong go fokotsa tshenyego ya nako ka ntlha ya go robega ga didiriswa, go oketsa kgono ya tsona, go netefatsa tsamao ya thobo e e tlhamaletseng mme le go netefatsa tlhaka e e maemo godimo fa ba simolola go di dirisa ka nako ya thobo.

Fa o dirisa diawara tse di kaenyana go baakanya didiriswa tsa go roba, tsa go haraka, tsa go rwalela, tsa go omisa le tsa go boloka jaanong o tlaa amogela poelo ya go boloka nako le phokotso ya tse di tloswang fa o rekisa tlhaka ya gago. Didiriswa tsotlhe tse o tlaa di dirisang go roba tlhaka, jaaka di tloswa mo masimong le fa di rwalelwaa kwa di bolokwang, di tshwanetsego phephafatswa ka tshwanno pele ga nako ya go roba go fokotsa maemo a mokobo le ditsenekegi, le go sireletsa bophepha le bonneta ba tlhaka ya gago. Didiriswa tsa go roba, tsa go haraka, tsa go rwalela, tsa go omisa le tsa go boloka di tshwanetse go phephafatswa ka natla pele ga go sianasiana ga nako ya go roba go similola.

Fa o akanya go boloka tlhaka ya gago, o tshwanetse go phephafatsa mafelo a poloko sentle, tota fa o boloka tlhaka ka go e pitlagana thata ka gore e ka bodisa tlhaka e ntshwa e e lokelwang. Feela mabota, dillere le bodilo ka mo teng ga mafelo a poloko go tlosa tlhaka ya kgale le lerole, mo mae a ditsenekegi le mankgodi wa mokobo a ka nna a emetse tlhaka e ntshwa go simolola go phela le go e senya.

DIDIRISWA TSA THOBO

Fa re tsaya gore didiriswa tsa thobo di setse di baakantswe ebile di phephafetswe sentle morago ga thobo ya ngogola, mathata a a latelang a tshwanetse go setse go tlositswe:

- Dibereng: A di ne di bofologile kgotsa di ne di fedile? A di ne tsa tlholwa ka kelotlhoko mme ga lokelwa tse dintshwa mo go neng go tlhogewa?
- Dibereng tsa maotwana: Kerisi.
- Mabantu: Lokela mabantu a mantshwa mo a kgale a senyegile kgotsa a thampholotseng.
- Ditshane: Lokela ditshaine tse dintshwa mo tsa kgale di senyegile kgotsa di sa kgone go gagamatswa.
- 'Dipenekgogelo': Tlholwa tshaine ya kgogelo.
- Dithaere: A go na le dithaere tse di neng di tshwenye ka go ntsha mowa? Lokela dithaere tse dintshwa fa tsa kgale di senyegile.
- Dibushese: Tlholwa tse di senyegileng mme lokela tse dintshwa. Go botlhokwa go tlholwa 'dibushese tsa ditshikhinyetsi' ka kelotlhoko.
- Ditsholetsa: Tlholwa go gagamala ga ditshaine tsa ditsholetsa.
- Disefo: Tlholwa disefo tse di senyegileng kgotsa tse di nang diphatlhla, ka gore tlhaka e ntsi e ka lathegwa kgotsa o ka bona tlhaka e e tletseng maswe, mo go fokotsang maemo a tlhaka ya gago.
- Tlhatlhoba dirotore le didikologi tse dingwe ka gore ke dintlhla tse di dikologang mme di bothlhokwa gagolo mo tlhaka e tloswang mo seakong.
- Mo sediriswa sa go roba sa mofuta wa Slattery, tlhatlhoba dintlhla tsa go betsa go tlholwa gore a ga di a fela mme gape le gore di tlhomamisitswe ka tshwanno. Di ka se kgone go tlosa tlhaka ka bogotlhe kgotsa, fa di tlhomamisitswe ka bogale thata, di ka thuba tlhaka. Gape, tlholwa gore ga di a senya disefo.

Dintlhla tsotlhe tse di tlhaka go elwa tlhoko pele nako ya go roba e simolola. Pele ga nako ya thobo tshasa dibereng gape ka kerisi. Dintlhla tsotlhe tse di dirwa mo didiriswa tsa go roba tsotlhe, kwa ntle ga gore ke tse di itsamaisang kgotsa ke tse di gogiwang ka terekere. Fa o na le sediriswa sa go roba se se itsamaisang, o tshwanetse go dira tiro ya go se baakanyetsa tiro ka bogotlhe ka go lokela oli e ntshwa le difelitara tse dintshwa.

DITHEREILARA

Dithereilara tsa go tlosa matlhare

Tlholwa tse di latelang:

- Ditshaine, ditsholetsa le diaugere go tlholwa gore ga di a fela. A dibe-

Balemirui ba ba tlhabololwang ba Grain SA ba kopana moweng

KA NTLHA YA BOTHATA BA COVID-19 MELAWANA LE KOKETSO YA PALO YA BATHO E E BA TSHWARANG KA KGWEDEI YA FERIKGONG, GO KOPANA GA BALEMIRUI BA BA TLHABOLOLWANG JAAKA GO LE TLWAELO GO NE GO SA DUMELWE. JALO KOPANOMOWENG E NE E RULAGANTSWE KA 12 TLHAKOLE GO KOPANTSHA DIKGAOLO TSOTLHE.

Bothata ba ntla bo bo neng bo itshupa mabapi le kopanomoweng e ne e go ikopantsha le inthanete le kongo ya go dirisa didiriswa tsa inthanete tse di kgonisang balemirui go tsena kopanomowa. Go feny bothata bo, barulaganyi ba dikgaolo ba ne ba ikopantsha le balemirui ba ba mo dikgaolong tsa bona mo matlong a bona. Ka ntla ya melawana ya go kopana le bonnye ba mafelo a go kopana, go ne go dumetswe gore go kopane balemirui ba ba simololang go rekisa kumo ka bontsi le ba ba dirisang mekgwa e mentshwa ya bolemirui mo mafelong jaaka go le tlwaelo, ka go dirisa go katogana jaaka molao o tlhalosa, ka gore ba ne ba le baemedi ba ba tsenang phuthego.

KITSO E E TLHOKIWANG E NE E KGAOGANWA

Lenanetema le ne le tletse thata, ka motlhankedigolo wa bolaodi, Jannie de Villiers, a emetse bodulasetilo mo kopanong. Alfred Gondo, molemirui wa mo kgaolong ya kwa Louwsburg, o simolotse kopano ka go rapela.

Ntla ya go simolola mo lenaneo e ne e go itsesi le go amogela molaodi wa tlhabololo ya balemirui o montshwa, Sandile Ngcamphalala. O simolotse tiro ya gagwe ka 1 Mopitlw 2021 mme a supa phisego go simolola, tumelo go ithuta le go kgaogana botswereba gagwe.

Makoko a lekoko a ne a na le Dirk Strydom, yo a neng a emetse tiragalo ya tlhabololo ya balemirui, Ramodisa Monaisa le Jeremia Mathebula, ba ba leng bathankedi ba ka bobedi ba lekoko la tsamaiso. Motlhankedwa bofelo e ne e le Patricia Zimu, yo a leng morulaganyi wa tsamaiso le motsamaisi wa papatso mo Grain SA.

Go ya le Lenaneo la Tlhabololo ya Balemirui, Dirk Strydom a bua go ya le dintlha tse di latelang:

- Go fetola badiredi, mo go rayang go tlhoma balaodi ba bantswha le batsweledisi ba ditiragalo, ba ba tlaa tsenang mo maemong Jane McPherson le Willie Kotze.
- O tlhalositse thulaganyobontshwa ya diofisi tsa kwa Bloemfontein le Lichtenburg.
- O tlhalositse gape le thulaganyo e ntshwa ya go-se-bone-poelo (NPO), ya leina la Phahama/Phakama. Thulaganyo e, e gateletswe ke molao wa Lephata la 18A, ka Ramodisa a leng modulasetilo le Jeremia a le motlatsamodulasetilo.
- Lekoko gape le tlolile ka maemo jaaka a ntse go ya le diporojeke tsa go thusa ka madi le ditlhasele tse di leng teng.

reing di tlhoka go fetolwa? A ditshaine di tlhoka go baakangwa kgotsa go fetolwa?

- Mo go nang rusu tlhaka e ka dutla. Baakanya ka tshwanno.
- Dithaere di tshwanetse go nna di siame sentle.

Go rwalela tlhaka

Tlholo tse di latelang:

- Sekopantsho sa go gogisa sa ka fa pele. A go na le mo se robegileng mo se tshwaneseng go baakangwa?
- Dipene le dibushe tse di jegilweng. Reka tse dintshwa fa go tlhogewa.

Ikageng Maluleke, Raitsholelo wa Boleti, Grain SA. Romela emeile go ikageng@grainsa.co.za

- O feditse ka go bua ka maemo a dimakhete jaaka go ntse mabapi le go tlhophia le maemo a mmidi, le moratopharologano.

Ka nako ya go botsa le go araba dipotso, balemirui ba kopile go rutiwa mabapi le mabaka a seemo, ka go sala go le ntla e kgolo. Gape ba kopile porojeke ya Bodiredi ba Mefutafuta le Thekenoloji ya Afrikaborwa e le SACTA (South African Cultivar and Technology Agency) go oketsa ditiragalo tsa yona go kgona go dirisa le motshenefatso mme le go oketsa palo ya balemirui ba ba thuswang.

Go ya le tsamaiso ya papatso, Patricia Zimu o ne a lebeletse ditiragalo tsa Grain SA mabapi le thuso e makoko a e amogelang. O ne a gatelela botlhokwa ba go tlola go buisana. Makoko a ne a tlhotlheletswa go buisana le baemedi ba bona mme tota le makoko a mangwe ka go dirisa dithophia tsa dithutiso go kgaogana kitso e e botlhokwa. Gape o tlhalositse botlhokwa ba go duela makgetho go tshegetsa thulaganyo go kgona go tswelela.

Ka bophara, balemirui ba ne ba ithumetse mme ba lebogile go na ga pula le ditebelelopele tse di siameng tsa setlha. Lebaka le le nosi le le neng le swabisa ke merwalela e e bonweng mo dikgaolong tse dingwe, mme balemirui ba ne ba sa kgone go tsena mo masimong a bona ebile gape le go gasetsa mefero le diseniyi tse dingwe.

Jannie o feditse ka go naya khutswafatso ya themelelo ya ditiragalo tsa bojaanong tsa thulaganyo mme le tsela ya go tswelela pele ka ngwaga o, go kopana le leano la tatelano fa a rola tiro ka kgwedi ya Phatwe. ■

Mo pele ga tshireletso e tala re bona Patricia Zimu, Jeremia Mathebula, Dirk Strydom, Ramodisa Monaisa le Jannie de Villiers, ba ba neng ba le makoko a setlhophia sa kopano ya kgaolo. Molaodi o montshwa wa tlhabololo ya balemirui, Sandile Ngcamphalala, o kwa morago a bapile le Ikageng Maluleke, moekonomi wa bolemirui, le Alzena Gomes, motlhankedwa kuthwanobatho, yo a neng a dira thata go netefatsa gore kopanomoweng e tswelele sentle.

- Tshasa kerisi mo 'sekamele' (sedikulogi) go netefatsa gore ga go na go jegwa.
- Dithaere tsothe go netefatsa gore ga di a phanyega kgotsa ga di na diphatlha, tota le dirimi go tlhola gore ga di na mara. Di baakanye kgotsa reka tse dintshwa.
- Tshasa kerisi mo dibereng tsa maotwana.
- Mathoko go bona gore go se nne mo di dutlang.
- Mathoko a a ka bulwang go folosa tlhaka a tshwanetse go dira sentle mme a tshwanetse go tswala ka tshwanno, gore di se bulege fa go tsamaiwa.
- Fa o tsamaisa didiriswa tsa gago mo ditseleng, a dilae sense di siame? ■

Tekanyetso e e tshwanetseng e ka tsweleletsa BOLAODI BA POLASE

DITIRAGALO TSA NGWAGA O O FETILENG – DIKOMELELO, SEGAJANA, MOLLO, MERWALELO, GO SE TSHEGETSWE KE MMUSO, DISENYI LE MALWETSE, LE MAEMO A EKONOMI MO LEFATSHENG LA RONA – TSOTLHE DI GATELETSWE BOTLHOKWA BA BOLAODI BO BO SIAMENG GO KGONA GO FALOLA O LE MOLEMIRUI.

Balemirui ba Aforikaborwa ba ntse ba bona mathata le phokotsa ya poelo e e ka bonwang ka ntlha ya koketso ya thlonthwa ya ditokelelo e e ntseng e tswelela go ya godimo gape le gape. Fa go se na lenaneo la go uma le le siameng le tekanyetso e e tlhamaletseng, o tlaa nna o imelwa ke go laola kgwebo ya gago ka tshwanno. Dinthla tse di diragala go balemi botlhe kwa ntle ga gore o molemirui yo o jwalang dijwalwa go jesa ba lelapa la gago, o le molemirui yo o jwalang masimo a mannye kgotsa o le molemirui yo o dirisang bolemirui go rekisa ka bontsi.

TSOTLHE DI MO TEKANYETSONG

Ka mafoko a mangwe tekanyetso ke lekwalothhaloso le le supang maano a go uma le maano a mangwe a gago a wena o batlang go a dirisa mo kgwebong ya gago. Le supa letseno le tshenyegelo mabapi le maano a gago ka dipalo tse di bonegang tsa tiriso ya madi. Ditekanyetso tsotlhe, ke tlwaelo, di rulagangwa go supa ditiragalo tsa ngwaga, e le sekao, 1 Mopitlw 2021 go 28 Tilhakole 2022.

Tekanyetso e supa maano otthe (a go uma le a mangwe), ka kgato ya bofelo e e leng go abela madi, kgotsa diranta le masente, ntlha e nngwe le e nngwe ya tiriso ya madi – letseno le tshenyegelo. Go ka dirwa ka go dirisa maemo a tlhotlhwa ya dilo jaaka di ne di eme ka ngogola, ke go re tlhotlhwa jaaka e ne e ntse ka ngwaga o o fetileng, mme ka go kopantsha bolek golong bo bo rileng go tsamaelana le koketso ya tlhotlhwa. Mokgwa o wa go rulaganya tekanyetso o bitswa go lekalekantsha ka go oketsa. Gape o ka lekalekantsha maemo a tlhotlhwa ka go simolola kwa mathomong, mo go leng tekanyetso ya go simolola ka letshotša.

E le sekao: Go ya le leano la go uma la gago, o loga leano la go jwala dihetkara tse di leng 300 tsa mmidi ka go dirisa monontsha wa LAN wa dikilgeramo tse 120 mme e le tokelelogodimo. Morekiseti wa monontsha wa gago o supa gore tlhotlhwa ya monontsha wa LAN e ka nna R6 050/t ka ngwaga o o latelang. Tlhotlhwa ya monontsha wa LAN jalo e tlaa nna 300 ha x 120 kg x R6 050/t = R217 800.

Ka fa letsenong o loga leano la go uma mmidi ka maemo a ditono tse 5,5 ka bogare ka heketara ka tlhotlhwa ya go rekisa e e ka nnang R2 750/t, go ya le moemedi wa gago mo dimakheteng. Letseno le le ka bonwang jalo le ka nna 300 ha x 5,5 t x R2 750 = R4 537 500.

O tswelela go dirisa tirego ya tsamaiso e go ya le motswedi o mongwe le o mongwe wa letseno le tshenyegelo. Tokelelo e nngwe le e nngwe – peo, dibolayamefero, dibolayadisenyi le tshenyego e nngwe le e nngwe gape jaaka tlhotlhwa ya mafura, tlhotlhwa ya go baakanya, tlhotlhwa ya tlhokomelo le tlhotlhwa ya dituelotiro – di tshwanetse go rulagangwa ka mokgwa o.

MOSOLA WA TEKANYETSO YA GO SIMOLOLA KA LETSHOTŠA

Mosola wa tekanyetso ya go simolola ka letshotša ke gore ke ya bonneta ka gore selo se sengwe le se sengwe se simolola ka tlhotlhwa e e tsaiwang e le letshotša. Fa o ntse o dira jalo, gape botsa potso: 'Goreng go tlhogewa?'. Jalo o tlaa nna le sediriswa se se siameng go lekalekantsha

Marius Greyling, Mokwadi wa Pula Imvula. Romela emeile go mariusg@mrgacc.co.za

maemo a madi a gago, tota maemo a tshenyegelo a o ka a laolang. Ka tshoganyetso jaanong o ka bona diphoso, diteofo le ditiragalo tsa go se kgone tsa pele.

Go rulaganya tekanyetso ya go simolola ka letshotša go tsaya nako e ntsi mme o tlaa tlhoka thuso go tlhomamisa thulaganyo e o e dirisang. Se kabakanye go kopa thuso kgotsa go tsena thutiso ya go go ruta, ka gore go tlaa nna mosola fela go wena.

Ditshenyegelo tsa mo polaseng ka tlwaelo di kgaogangwa ka dintlha tse pedi:

- Tlhotlhwa e e fetogang, gape e itsewe e le tlhotlhwa ya go uma.
- Tlhotlhwa e e sa fetogeng, e e leng tlhotlhwa ya tsamaiso le tlhotlhwa e e tlhomiwang.

Ka tirego, go balabala ditshenyegelo tse di fetogang go tloga mo go letshotša ga se tiro e e ka se kgonegweng. Le gale, ditshenyegelo tse tlhomiwang tse dingwe di ka nna thata go balabalwa go tloga mo go letshotša mme ga go thuse sepe go leka. Go dirisa go lekalekantsha ka go oketsa kgotsa ka go dirisa tlhotlhwa ya ngogola go ka nna botoka fa go lebelelwaa dintlha tsa mofuta o.

Kgobokanya kitso ka bontsi jaaka o ka kgona go rulaganya tekanyetso ya gago; mme o tlaa nna le sediriswa sa go laola kgwebo ya gago. Tekanyetso e e rulagangwang ka kelothhoko gape e tokafatsa go sekaseka kgono ya go bona poelo e e lekaneng mo kgaolong e nngwe le e nngwe ya kgwebo ya gago.

DIRISA TEKANYETSO YA GAGO

Fa o dirisitse nako le kitso go rulaganya tekanyetso ya gago, ntlha e e leng botlhokwa tota go tsweleletsa bolaodi ba gago ke go dirisa maano a gago jaaka a tlhomamiswa ke tekanyetso ya gago. Ela tlhoko ka go tsenelela go laola ditshenyegelo tsa gago. Leka go se dirise madi go feta mme tlhokomela go dirisa madi o sa ele tlhoko.

Fa o kopana le mathata, mme o logile maano ebile o rulagantse kitso ya tiriso ya madi a gago, bogolo o tlaa nna le sengwe sa go fetola go Iwantsha mathata a. Mathata a ka fokotsa letseno la madi la gago mme gape a ka oketsa ditshenyegelo gagolo.

E le sekao, o ka lekalekantsha madi a gago go aga moagopolokelo, mme wa tlhaselwa ke sesenyi se o neng o sa solofele gore se ka senya dijwalwa tsa gago. Setswamorago – phokotsa ya letseno le koketso ya ditshenyegelo go Iwantsha sesenyi se. O lemoga gore, go ya le tekanyetso ya gago, o ka se kgone go aga moagopoloko. O tlaa tshwanna go fetola tekanyetso ya gago go tsamaelana le diphethogo tse mme fa gongwe o tlaa tshwanna go aga ga moago o ka ngwaga o. Fa gongwe o ka leka gape ka ngwaga o o latelang. Jaanong o laola tekanyetso ya gago.

Go leka ke go kgona; mme o tlaa makatswa gore tekanyetso ya gago e ka simolola go lekana jang le jaaka o logile maano a tiriso ya madi a gago morago ga dingwagangwaga fa o e rulaganya ka tshwanno ebile o e dirisa jaaka o tlhomamisitse. Tekanyetso e e dirisiwang ka tshwanno e tlaa nna sediriswa se se botlhokwa go tsweleletsa le go tsholeta kgwebo ya gago fa o rakana le mathata mo polaseng ya gago.

Kgaolo ya 3 Jaaka MAKHETE YA MMIDI e dira

ATHIKELE E KE YA BORARO YA DIKGAOLO TSE NNE TSE DI LEKANG GO RARABOLOLA MABAKATHEO A A TLHOTLHELETSANG MAKHETE YA MMIDI. MO ATHIKELENG E RE LEBELELA GO RULAGANGWA GA TLHOTLHWA E E TLHOMIWANG LE MAEMO A PHETHOGO YA LEFELO LA GO UMA.

Tlhotlhwa e e tlhomiwang e supa tlhotlhwa e e duelwang go reka kumo kwa Randfontein (tlhotlhwa ya kwa disilong). Tlhotlhwa e e tlhomiwang e rulagangwa ka go goga tlhotlhwa ya thwalo go tloga mo tlhotlheng ya Safex mo silong e nngwe le e nngwe e e kwaletsweng. Fa e le ka mmidi, go na le dikonteraka tse dintsitse di supiwang mo Safex. Pharologano e le lettha la go felelela fela. Konteraka ya go reka-rekisa mo Safex ka dinako tsotlhe e tlaa nna le lettha la go fela go tsamaelana le kgedi e e rileng. E le sekao, konteraka ya Motsheganong 2021 e fela ka 24 Motsheganong 2021. Dikonteraka tsa go reka-rekisa di rekwa ka tlhotlhwa e e farologanang, ka lettha la go fela le le gaufi la go reka-rekisa ka tlhotlhwa e e kwa godimo. Le gale, go amana le kumo ya bojaanong fela. Ka setlha se sentshwa se se simololang, tlhotlhwa ya dikonteraka tsa go reka tsa setlha se sentshwa di ka farologana gagolo go ya le tsa pele.

Go tlhomamisa "lefelo" mo konteraka e dirisiwa kgotsa e reka-rekisa, ditiragalo tsa Safex di dirisa maemo a phethogo a lefelo la go uma, ka lefelo la Randfontein le le tlhomiwang. Ka gore tlhotlhwa e nngwe le e nngwe e tlhomamiswa e le ya mo Randfontein, go raya gore fa moumi a ka folosa kgotsa wa tshilo a ka amogela pholoso kwa Randfontein, o tlaa amogela kgotsa o tlaa duela tlhotlhwa ya Safex ya go folosa ya konteraka ya kgedi eo (tlhotlhwa e e tlhomiwang).

Ka gore pholoso e diragala mo mafelong a a farologaneng mo dikgaolong tse di farologaneng, tlhotlhwa e e tlhomiwang e rulagangwa mo go ya Safex jaaka e fotolwa. E le sekao, fa tlhotlhwa ya thwalo ya go rwalela gare ga Randfontein le silo e wena o e supang e le R90/t go moumi, tlhotlhwa ya go folosa e tlaa tshwana le tlhotlhwa ya Randfontein (ya konteraka ka kgedi ya go folosa) ka go tlosa tlhotlhwa ya R90/t ya thwalo. Moreki jaanong o tlaa tsaya mmidi mo silo e wena o e supileng ka tlhotlhwa ya Safex ka go tlosa R90/t. Tlhotlhwa e ya thwalo jaaka e farologana e balabalwa ka ngwaga le ngwaga mme o ka e fithele mo lefelong la inthanete la JSE. Pharologano ya lefelo ka kgaolo e tlhomamiswa ka go dirisa tlhotlhwa ya bogare ba boima ka tsela le ka

Ikageng Maluleke, Ratisholelo wa Boleti, Grain SA. Romela emeile go ikageng@grainsa.co.za

seporo. Dikgaolo tse di dirisang thwalo ka tsela gagolo di tlaa nna le kgaolo e kgolo ya thwalo ka tsela fa go balabalwa tlhotlhwa ya thwalo.

Tlhotlhwa ya theo (tlhotlhwa e e farologanang ya thwalo le tlhotlhwa ya go tshwara) ke tshupetso ya maemo a tlhotlhwa e e supiwang mo di silong tse di farologaneng tse di kwaletsweng mo Safex. E ka dirisiwa ke molemirui fa a leka go rekisa tlhaka ya gagwe. Ga a gatelelwgo rekisa mmidi ka tlhotlhwa e e leng tlase ga ya Safex le go tlosa tlhotlhwa ya theo. Fa a sa kgone go bona moreki yo a sa batleng go reka ka maemo a tlhotlhwa, a ka folosa tlhaka ya gagwe mo silong e e kwaleletsweng mo Safex, a amogela sesupetso sa thekiso sa silo mme a se supa Safex gore a duelwe. Bothata ba mokgwa o wa go rekisa wa tlhotlhwa ya theo ke go tlhoka kitso mo maenong a a thekiso ga molemirui. Dikoopo tsa mo gae kgotsa bareki ba tlhaka ba mo gae ba ka dira tiro e e botlhokwa e. Safex e naya balemirui tshono ya go kgoraletsatlaa ya bona mme gape le tshono ya go lekaleka go bona tlhotlhwa e e lekanang le tlhotlhwa ya botlase mo makheteng ya mo gae.

Balemirui a tlhotlheletswa go oketsa kitso ya bona mabapi le maemo a neelo le topo mo kgaolong ya go uma ya bona go kgona go bona dituelogape fa ba rekisa tlhaka ya bona. Dituelogape tse ga di a lekalekantswa mme di dumelwa ke moreki le morekisi ka thekiso e nngwe le e nngwe. Diphethogo di lekalekantswa tlhotlhwa ya dikonteraka tsa bokamoso go ntlha ya tshupetso e le nngwe fela. Fa maemo a topo ya mo gae e le godimo ga neelo ya mo gae, ka ntlha ya go se lekane ga tlhaka e e tlhotlhwa kgotsa go dirisa ka bontsi ba ditiragalo tsa mo gae, pharologano gare ga tlhotlhwa ya theo le ya Safex e ka fokotsegga go nna tlase ga morato wa tlhotlhwa ya thwalo kgotsa e ka phala tlhotlhwa ya makhete ya tsa bokamoso. Fa maemo a neelo a mo gae a feta maemo a topo a mo gae, tlhotlhwa ya theo e naya balemirui tshupetso e e tlhamaletseng ya gore tlhotlhwa ya mmidi ya jaanong mo lefelong le le rileng e tshwanetse go nna bokana kang. ■

HELPING FARMERS STAND AS TALL AND PROUD AS THEIR CROPS

TM © Trademarks of Corteva Agriscience and its affiliated companies.
© 2021 Corteva. 2021/CORP/PI/007DEV

Sephiri sa go godisa dikoko ka tshwanno

KGAOLO YA 2

DINTLHA TSE DI LENG BOTLHOKWA TSA GO SE LE-BALWE FA GO GODISWA DIKOKO DI TSHWANA GO BA BA SIMOLOLANG LE BA BA TLWAETSENG GO DI GODISA KA BONTSINSTI. LE GALE, GO BOTLHOKWA GO BOELA GO METHEO YA DITIRAGALO GAPE LE GAPE – JAAKA BOLAODI, MAFELO A A DIRISIWANG LE DIDI-RISWA – MORAGO GA NAKO E E RILENG GAPE LE GAPE.

TLHOKOMELO YA DIKOKO

Morui wa dikoko o tshwanetse go rata dikoko mme o tshwanetse go ja monate fa e la mo mannong a dikoko go di lebelela le go tlhokomela boitekanelo ba tsona. Go botlhokwa go phaphalala, go iketla le go ela tlhoko ntlha e nngwe le e nngwe gape le gape. Mo mannong a magolo tlhokomelo ka letsatsi le letsatsi le go tsiboga ka bonako mabapi le boitekanelo le mathata a go gola ga dikoko go botlhokwa thata go kgona go bona poelo ya madi a gago.

Ka dinako tsotlhe lebelela maemo a letlopo, matlho, molomo le loleme, kgobedi, tswelelo ya maofa, go gola ga phega, marapo mme gape le maoto, tota le mmala wa letlalo.

GO OTARA DITSUATSUANE TSA GAGO

Rulaganya kutlwano le morekisi wa ditsuatsuane yo o mo dirisang, ka o tlaa nna o otara palo e e tshwanang ya ditsuatsuane morago ga dibeke tse supa go tse robongwe ka ngwaga le ngwaga. Ba ba thubisang ditsuatsuane ba loga maano mo go ka nnang dikgwedi tse dints pele ga go kgona go go naya palo ya ditsuatsuane e wena o e tlhokang. Netefatsa gore tuelopele, fa go tlhogewa, mme le maemo a go duela a tlhaloggangwe ke wena o le moreki le morekisi yo o mo dirisang. Fa o le moreki ka tlwaelo, o ka amogela tlhokomelo go maemo a ditsuatsuane tse di romelwang mme tota le tshegetso ka dinako tsotlhe. Netefatsa gore o itse gore ditsuatsuane di tlaa goroga ka letsatsi lefe e bile le ka nako mang.

PAAKANYO PELE DITSUATSUANE DI GOROGA

- Go botlhokwa go baakanya dilo tsotlhe pele ditsuatsuane di goroga mo polaseng tota le mo mannong a tsona.
- Phephafatsa manno a tsona ka go dirisa sebolayaditwatsi.
- Tlhokomela gore dinosametsi, dijesadijo le masire mo matlong a a sa twalelwang a dira ka tshwanno.
- Mesti a a phepha, a a ka nowang ke batho, a tshwanetse go nna teng ka dinako tsotlhe mme dijesadijo di tshwanetse go tlatswa gape le gape ka dinako tsotlhe.
- Dijesadijo tse di seng boteng tse di tletseng dijotshimologo di botlhokwa go netefatsa gore ditsuatsuane tse dinnye di kgone go ja jaaka di rata, mme di nwe metsi ka bonako morago ga go goroga fa mapokoso a bulwa mo mannong a tsona.
- Nna le dinosametsi tse di lekaneng (dinosametsi tse di ka nna tse thataro go ditsuatsuane tse 1000), dijesadijo le dibaka go lekana ditsuatsuane tse di ka nnang 1000 jaaka go supiwa.
- Pele lokela dinosametsi tse di ka nnang lesome go ditsuatsuane tse di leng 1000.
- Tlhokomela gore dithuthafatsi, kwa ntle ga gore di dirisang gase kgotsa motlakase, le dithuthafatsi tsa mabonehubidu di dira ka tshwanno mme di thuthafatsa ka tshwanno mo ditsuatsuane di leng teng.

Matlo a dikoko a tshwanetse go thutafatswa diawara tse di ka nnang 24 pele ga di tsuatsuane di goroga mme thepereitsha e tshwanetse go setiwa go lekana mo ditsuatsuane di leng teng. Go lekana mo maemong a ke 32°C mme mo ntlong ka bogotlhe le gona go nne 32°C. Thepereitsha ya dithhotlhori tsa mo fatshe e nne gare ga 28°C le 32°C. Bodilo ba samente bo ka thuthafatsa go 40°C go netefatsa gore dithhotlhori di nne thepereitsha e e tshwanetseng.

Richard McPherson, mokwadi wa Pula Imvula. Romela emeile go richard@agrimetrix.co.za

Maemo a metsimoweng, kgotsa bakana ba metsi mo moweng mo ntlong, a tshwanetse go nna gare ga 60% le 70%. Fa o dirisa pampiri, netefatsa gore bakana bo bo ka nnang kgaolo e e leng 80% ya bakana ba bodilo, mo go ka nnang kgaolo e nnye mo ntlong e e agetsweng go godisa dikoko, e beilwe pampiri. Baya dijo tsa go simolola tse di ka nnang digeramo tse 40 e le tsuatsuane e le nngwe mo pampiring.

DITLHOTLHORI

Ntlha e nngwe ya go godisa dikoko e e bothhokwa thata ke maemo le bakana ba dithhotlhori tse di diriswang. Mabetlela a legong la setlhare sa phaene kgotsa dithhotlhori tsa dimela tsa korong tse di leng semone se se siameng tota di tshwanetse go gaselwa mo bodilong go nna llaga e e ka nnang 2,5 cm go 5 cm mo bodilong ba samente mme e nne 10 cm mo bodilong ba mmu. Dithhotlhori tse di llaga e e leng 5 cm mo bodilong ba samente di tlaa nna semone se se siameng tota mme le go thibela botsididi.

Ditsuatsuane di latlheglwa ke bothito ba mmele gagolo go ya ka maoto a a emeng mo bodilong bo bo tsididi. Jalo go le bothhokwa thata go tshegetsa maemo a bothito ba mmele wa tsuatsuane ka go lekana ka dinako tsotlhe.

GO BAYA DITSUATSUANE MO MANNONG

- Folosa mabokoso a a nang ditsuatsuane mme a beye mo pampering mo ntlong ya dikoko. A tlougele moo gore ditsuatsuane di tlwaele nako e e ka nnang diawara tse di ka nnang tse pedi. Thola dijo, metsi, thempereitsha le metsimoweng, mme seta maemo a ntlo ya dikoko fa go tlhokwa.
- Netefatsa gore ditsuatsuane di ‘piipiyya’ ka tshwanno, di phepha, di ema sentle, di tsamaya sentle, di tlhaga mme di a sianasiama. Lebelela gore kgetsana ya tlae e gogetswe mo mmeleng mme mohubu o fodile sentle. Ditsuatsuane e nngwe le e nngwe e tshwanetse go nna boima bo bo ka nnang gare ga 38 g le 43 g go kgona go simolola bophelo ka tshwanno le go kgona go gola jaaka go tlhogewa. Lekalekantsha thempereitsha ya mo mpeng ya ditsuatsuane, mme e tshwanetse go nna gare ga 39,4°C le 40,8°C mo matsatsing a a ka nnang a le nne go a le tlhano a bophelo ba tsuatsuane. Thola gore ditsuatsuane di tlatsa dikgobedi tsa tsona ka tshwanno.

Fa o bona mathata o tshwanetse go itsese morekisi wa ditsuatsuane yo o modirsang ka bonako.

MABONE

Tukisa mabone nako e e ka nnang diawara tse di leng 23 ka matsatsi a ntlha a leng supa go tlhotlhetsa go ja le go nwa metsi ga ditsuatsuane.

BOKHUTLO

Basimolodi ba go godisa dikoko le ba ba batlang go tokafatsa bolaodi ba bona ba go godisa dikoko, ba tshwanetse go folosa le go gatisa dibukana tsa ditshupetso tsa go godisa dikoko tsa mefuta ya Cobb, Ross le Arbor Acres mo inthaneteng. Maemo a a tseneletseng a a supang dintlha tsotlhe tsa go godisa dikoko a tlaa thusa molemirui go swetsa gore o tlaa dirisa mokgwa ofe wa go godisa dikoko go tsamaelana le maemo a gagwe a a rileng mo polaseng.

Mo athikeleng e e latelang re tlaa lebelela tiriso ya dijo, mme le dintlha tse dingwe tsa go kgona go bona maemo a a tlhokiwang go jesa dikoko ka tshwanno. ■

Lenaneo le le fetolang botshelo

A re lebeleleng ditiragalo tsa kgaolo ya kwa Mpumalanga

KA 17 Tlhakole, molaodi wa kgaolo, Jerry Mthombothi, yo a dirang kwa Mbombela, o etetse kgaolo ya Limpopo mo o simolotseng go rulaganaya ditlhophpha tsa dithutiso tse di tlao welang tlase ga kgaolo e.

O etetse setlhophpha sa dithutiso sa 13 Zaapiplaas go naya maloko a sona tshupe-tsotsela le kaelo mabapi le tiriso ya masimo a bona. Betty Tala le Christina Mapaila ka bobedi ke batseni ba Porojeke ya Letlotlo la Bontsintsi ya Grain SA. Ka a le mmampodi wa tlhabololo ya balemirui, Jerry o itumetse tswelelopele e e supiwang ke maloko a setlhophpha sa gagwe se sentshwa sa kwa Limpopo, ba bantsi ba ba nnang kwa magaeng. Pele ba ne ba roba dikgetsi tse di ka nnang gare ga tse tlano le tse lesome mo heketareng. Jaanong ba bona 3 t/ha go 4 t/ha ka go dirisa mekgwa e e tlamaletseng le kitso e e neiwang ke mmampodi.

Molemirui Betty Tala o dirisitse kitso e a e neiweng ke Jerry ya go gasetsa le go lokela-godimo monontsha ya N. Jaanong bona dijwalwa tsa gagwe!

Molemirui yo mongwe yo a tshegang morago ga go utlwelala kitso ya Jerry go lokela-godimo dikgetsi tse pedi tsa monontsha wa N morago ga go bona mefero e se e mentsi, ke Christina Mapaila.

Tshimo e ke ya motho yo a seng leloko la Grain SA yo a dirisang mokgwa wa go tlhagola mefero wa kgale wa go dirisa mogoma, mme ga a amogele kitso le tshupetsotsela ya mmampodi wa Grain SA.

Lenaneo la Tlhabololo ya Balemirui la Grain SA tlhomile matsatsi a dithutiso tsa matsatsi a le tlano tse nne ka kgwedi ya Tlhakole. Thutiso e nngwe, 'Ketapele ya go uma disoya,' e ne e rutwa ke Timon Filter wa kwa Breyten Hall. E ne e duelwa ke OPDT mme e tsenwe ke balemirui ba ba ka nnang 25.

BOTLHOKWA ba tshwaraganyo

'DITSALA tsa lenaneo' tse pedi di re neile neo go fetola maphelo a balemirui mo malapeng a bona. Re e amogela ka go leboga go menangane.

Bayer kgale e le motshegetshi le modirisanimmogo wa Lenaneo la Tlhabololo ya Balemirui la Grain SA. Ngwaga o Bayer e neile ofisi ya kwa Mbombela (Nelspruit) peo e leng dikgetsi di le 106 x 2 kg go e naya balemirui ba ba ijwalelang dijo mme ba batla go tokafatsa maphelo a ba malapa a bona ka go ba naya pabalesegodijo. Sophy le Anna Mohlongo ke balemirui ba babedi ba ba thusitsweng ke neo e.

Ofisi ya Grain SA ya kwa Mbombela e thusitse maloko a baagi le a dikereke ka go ba naya phaletshe ka nako e ya ditlhasele. Mkhondo TWK kwa eMkhondo (Piet Retief) e neile phaletshe e leng dikgetsi di le 1 000 x 10 kg go neiwa baagi ba leng mo mathateng ba ba latlhegetsweng ke mebereko ka ntla ya segajaja sa COVID-19 le lotlelelo e e ttileng le yona. ■

PULA IMVULA

DIKGANELAMOLELO

di botlhokwa go kgona go itshireletsa

Barulaganyi

GRAIN SA: PRETORIA

PO Box 74087
Lynnwood Ridge
0040
■ 08600 47246
■ www.grainsa.co.za

MOLAIDI WA GO RULAGANYA

Sandile Ngcamphalala

■ 082 862 1991 ■ Ofisi: 012 943 8296
■ sandile@grainsa.co.za

MORULAGANYI WA PHATLALATSO

Liana Stroebel

■ 084 264 1422 ■ Ofisi: 012 943 8285
■ liana@grainsa.co.za

MOPATI WA GO GATISA

INFOWORKS MEDIA PUBLISHING

Mothusi wa go rulaganya – Louise Kunz
■ louise@infoworks.biz

Moeteledipele wa lesomo – Johan Smit

■ 082 553 7806 ■ Ofisi: 018 468 2716
■ johan@infoworks.biz

Go gatisa – Elizma Myburgh, Joritha Hechter

Lenaneo la Tlhabololo ya Balemirui ya Bathaka ya Afrikaborwa

MOKOPANYI WA TLHABOLOLO

Johan Kriel

Foreisetata (Ladybrand)
■ 079 497 4294 ■ johank@grainsa.co.za

Jerry Mthombothi

Mpumalanga (Mbombela)
■ 084 604 0549 ■ jerry@grainsa.co.za
■ Kantoro: 012 943 8289 ■ Smangaliso Zimbili

Jurie Mertz

Mpumalanga/KwaZulu-Natal (Louwsburg)
■ 082 354 5749 ■ jurie@grainsa.co.za
■ Kantoro: 012 943 8218

Graeme Engelbrecht

KwaZulu-Natal (Dundee)
■ 082 650 9315 ■ graeme@grainsa.co.za
■ Kantoro: 012 943 8287 ■ Nkosinathi Mazibuko

Luke Collier

Kapabothaba (Kokstad)
■ 083 730 9408 ■ luke@grainsa.co.za
■ Kantoro: 012 943 8280 ■ Luthando Diko

Liana Stroebel

Kapabophirima (Paarl)
■ 084 264 1422 ■ liana@grainsa.co.za
■ Kantoro: 012 943 8285 ■ Hailey Ehrenreich

Du Toit van der Westhuizen

North West (Lichtenburg)
■ 082 877 6749 ■ dutoit@grainsa.co.za
■ Kantoro: 012 943 8290 ■ Lebo Mogatlanyane

Cwayita Mpotyi

Mthatha
■ 078 187 2752 ■ umthatha@grainsa.co.za
■ Kantoro: 012 943 8277

PULA/IMVULA E TENG KA DIPUO TSE DI LATELANG:

Setswana, Seësemene, Sesotho, Sezulu le Sethosa.

Articles written by independent writers are the
views of the writers and not that of Grain SA.

GO YA LE MOLAO WA MOLELO, MONG YO MONGWE LE YO MONGWE WA KGAOLO YA NAGA MME MOLELO O KA SIMOLOLANG GO TUKA MO POLASENG YA GAGWE EBILE O KA FISA NAGA E E BAPILENG, O NA LE BOIKARABELO BA GO RULAGANYA DIKGANELAMOLELO KA MO POLASENG YA GAGWE. MOLAO O SUPA SENTLE GORE SEKGANELAMOLELO SE SE NNE LE SENGWE SE SE KA TUKANG.

Mo dikgaolong tse dingwe dithophpha tsa go laola go kganelo molelo di na le melawana e e ka thusang go rulaganya dikganelamolelo. Dithophpha tse dingwe di ka nna le melawana ya tsona tse di rileng go rulaganya dikganelamolelo.

MOSOLA WA DIKGANELAMOLELO

Maikaelelo a nneta a go rulaganya dikganelamolelo ke go nna le lefelo mo go ka simololwang molelo go fisa kgaolo ya naga go ya kwa molelo o tlhang. Ke mokgwa o o gaisang mekgwa yothle ya go kganelo molelo. Tiragalo e ya go fisa kgaolo ya naga kwa pele ga kwa molelo o yang teng e tshwanetse go dirwa ka tlhomeloa jaaka mmampodi wa go kganelo molelo, ka go nna le tshegetso ya balemirui ba bangwe le batho ba bansti ba ba ka timang molelo.

Sekganelamolelo se tshwanetse go nna bophara bo bo lekaneng go nna le kgono e e rileng ya gore se kgone go thibela molelo go tswelela go tuka kwa ntle ga polase ya gago. Sekganelamolelo se se rulagangwang ka go dirisa sediriswa se se betsang dimela mme se sa di tlose ga se dumelwe, ka gore molelo o ka kgona go tswelela go tuka mo go sona.

Fa bojang ka fa mathokong a sekganelamolelo a le metara e le 1, sekganelamolelo se tshwanetse go nna bophara bo bo ka nnang dimetara tse 3. Fa go na le dithatsana tse di leng dimetara tse 2 mo mathokong a sekganelamolelo, go tlhokiwa bophara bo bo ka nnang dimetara tse 6.

GO RULAGANYA SEKGANELAMOLELO

- Itsese baagisani ba gago botlhore gore o dirisa molelo go rulaganya sekganelamolelo. Sala o itsese bona le badiredi ba bona gape le gape fa o ntse o dira.
- Netefatsa gore maemo a tlelaemete a siame go simolola go dira tiro e ya go rulaganya dikganelamolelo, tota fa o dirisa molelo go di rulaganya.
- Netefatsa gore didiriswa tsotthe tsa go tima molelo le tsa go dira tiro ya go rulaganya

Pietman Botha, Mokwadi wa Pula Imvula. Romela emeile go pietmanbotha@gmail.com

dikgalemelamolelo di siame mme ebile le gore o tlhokometse gore o di baakantse sentle gore di dire ka tshwanno.

- Netefatsa gore modiredi yo mongwe le yo mongwe o tlhaloganya tiro e a tshwanetseng go e dira mme gape le gore o itse go baakanya didiriswa tse a di dirisang fa phefo e ka kapa molelo mme ya o sianisa kwa ntle ga mo go laetsweng. Gape go tshwanetse go tlhomilwe leano la go dira eng fa go ka diragal.
- Netefatsa gore badiredi bothle ba apare diaparo tse di ba sireletsang tsa go lwantsha molelo fa go rulagangwa dikgalemelamolelo.
- Sekganelamolelo se ka phephafatswa ka go dirisa molelo o o laolwang ka tshwanno ka go dirisa batho ba ba nang kitsa ya go lwantsha molelo. Mosolatota wa dikganelamolelo tse ke gore di simolola go talafala ka tshimologo ya kgwedi ya Phatwe, fa naga e sa le tshethha mme e sa kgona go swa ka bonako.
- Sekganelamolelo se ka katakatwa ka go dirisa mokatakata o o gogwang kgotsa o o itsamaisang. Netefatsa gore dimela tsotthe di tloswe mo sekganelamolelong. Jalo bojwang bo tlaa simolola go tlhoga pele ga bo bo mo nageng mme o tlaa bona sekganelamolelo se se siameng tota.
- Sekganelamolelo gape se ka rulagangwa ka go dirisa mogoma o o segang mmu. Mogoma o o segang mmu o tlaa sega disalela tsa dimela mo mmung tsotthe; mme ka go dirisa mokgwa o tiro e nna botoka ebile tiro e dirwa ka tshwanno. Le gale, ka gore mmu o a retologwa, mefero e ka mela mme medi ya bojang e ka swa. Gape kgogolego ya mmu e ka diragal.
- Sekganelamolelo se ka gasetswa ka sebolayamefero gore mefero e swe ka tshimologo ya nako ya go mela. Mme disalela tse jaanong di fiswa pele ga dimela tse di leng mo tikologong di swa.
- Mebila ya go thibela molelo e ka rulagangwa ka go goga dithaere tse dikgolo tsa diterekere, tsa dillori tse dikgolo kgotsa tsa mekatakata e mogolo.
- Gakologelwa gore o nne o itsese baagisani ba gago mabapi le ditiragalo tsa gago mme gape gore o nne pele ga nako ka go rulaganya dikganelamolelo tsa gago.

Fa o batla kitsa gape, o ka ikopantsha le setlhophwa sa go laola go kganetsa molelo sa gago. ■